

איזהו נשך פרק חמישי בבא מציעא

סב.

עין משפט נר מצוה

ב"מ א"ב ג"ד מ"י פ"ד
מ"ה' מלוה וזה ה'ל'
ד' סמך לאוין קנ"ג טו"ט
י"ד ס' קמ"א טע"ו:
ב"מ ד' מ"י ט"ז ה' ג' סמך
ט"ז:
י"ד מ"י ט"ז ה' ג' סמך
וסמך ט"ז טו"ט ט"ז
ס' קמ"א טע"ו:

תורה אור השלם

1 אל תקח מאתו נשך
והרבי' ור'א"ת מאלוהי'
וה' אדוק נשך:
ויקרא כה לו
2 אלהים לא תקבל
נְשִׂיאָהּ בַעֲמֻק לֹא תִאָּרֶה:
שמות כב כז

מובן רש"י

אין חייבין להחזיר.
למכור והשיב את הגולה
אשר גזל והני לא גזול מיד,
דקניטו בשווי רשות,
וקסבר רשות יורש כרשות
לוקח דמי (ב"ק צד:). וכל
דבר המסורים. דבר הניכר
לכס 11 הוא שגול פלוני
והניח ליושנו (שם).
בנושה מעשה עמך. זה
לא עשה מעשה עמו ואין
חייבין בכבודו (שם). ומאי
נידון מלוה רבית אע"פ
שגבול מחזירין. וכ"ש לא
גבו דמקרינא שטרט (שם).

והי אחיך עמך. רישיה דקרא דרבינא
אם ישנו שניהם ימותו. כלמא שאין מספיק לשניהם: ואם ישנה
האחד מגיע לישוב. וימלא מים: עמך. חייך קודמין: אינהו הוא
דאין חייבין להחזיר. כדמלך ה' רצה
והי אחיך עמך לדידיה הוא דלזאריה
רמנא אהדר ליה דניח צדק
דסיפיה דקרא ארישה קאי אל תקח
ואם לקחת המזר אצל לזריה לא
אזהר: דין הוא כו'. כרבי יוחנן
דהאי וחי אחיך לכד"ע: המסוס.
שניכר שהוא ג' גול ואזינה מוכר זה
לקלון: דר' פנחס בן קוסא חומר
בדקוס (מגילה דף כו:). גולנין קרימ
לכו. בתמיה: פוטרין אס המלוה
ואם הערב. מן לא מעשה ומלקות:
מפני שיש בן קוס עשה. והוא ליה
לאו היתק לעשה: קומו אהדורו.
מה גביתם. וזהו נתקן לעשה
כדלמרינן אל תקח ואם לקחת המזר
והי אחיך: לאו בני אהדורי נינהו.
והי אחיך לכד"ע: לא. לעולם אימא
לך אס גבה דרבי הכל אינו מתקן
במורה מן המלקות דאין כאן ניתק
לעשה והאי דמי פטורין בשלא גבו
דהם לא הואי אלא שומא בעלמא
ששמו עליו נשך על ידי תנאי ואמו
רבי נחמיה ור' אלעזר למימר דלא
תשימון עליו נשך דקאמר רחמנא לאו
אשומא גרידתא קפיד אלא אשומא
הגא לדי גיבוי וכל כמה שלא גבו
איכא קוס עשה לקרועי שטרא.
והשתא קפידן ואזיל לפרושי שניא
מאי קסבר כו'. כגבוי דמי. שהרי
שיעבר לו קרקעותיו על הקרן ועל
הרביית: עבדו לאיסורייהו. וקריעתו
הוא השבט ואם גבו נמי הוא מיחייבי
ליה לאהדורי: לא עבד כלום. ומאן
פליג עליהו: לעולם לאו כגבוי דמי.
ואשומא גרידתא מחייב ליה תנא
קמא: דסן כו'. ואי אמרת לא מחייבי
עד דגבו בשלמא כולוהו עבדי מעשה
גביתו מלוה גובה מן הערב והערב
מן הלוא הלוא נתן ביד המלוה
ועבר בלא תשיר (דברים כג) אלא
עדים מאי עבד: אלא לאו משום
שומא. הלכך מלוה וערב נמי
מתחילתן חייבין משום שומא:
דניניהם. של אומות שלא נאסר להם
רביית: מויליין מן הלוא למלוה. אס
אין לו משכון ע"י תנאי שניניהם
גבה מחזירין לו כר' אלעזר. ולקמיה
פרין ליה מאבא רביית דדניניהם
מויליין ודניניהו אין מחזירין: כל
שדניניהם אין מויליין. מפרש לקמן:
ודניניהו אין מחזירין. את העודף
צווקר שהוקירו החטים בשעת
תשלומין דלא אבא רביית הוא:
אינהו כסורה פקדון אסו לדיה.
אינהו כי מגבו סאה בסאה מן הלוא
למלוה לאו בתורת רביית קא מגבו
ליה אלא בתורת פקדון הוא דניניהם
דלא סאה מסר לו בידו וכי אמר
ר' ספרא למילתיה הכי אמרה

והי אחיך עמך אהדר ליה כי היכי דניח (א)
ורבי יוחנן האי וחי אחיך עמך מאי עביד ליה
מבעי ליה לכדתניא שנים שהיו מהלכין בדרך
וביד אחד מהן קיתון של מים אם שותין
שניהם מתים ואם שותה אחד מהן מגיע
לישוב דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם
וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של
חבירו עד שבא ר' עקיבא ולימד וחי אחיך
עמך חייך קודמים לחיי חבירך מיתבי
הניח להם אביהם מעות של רבית אע"פ
שיודעים שהן של רבית אינן חייבין להחזיר
(ב) לא אביהן חייב להחזיר דין הוא דאבוהון
נמי לא מיחייב להחזיר ואידי דקא (ב) בעי
למנא סיפא (ג) הניח להן אביהם פרה וטלית
וכל דבר המסוס חייבין להחזיר מפני כבוד
אביהם תני נמי רישא ברדיהו והני מפני
כבוד אביהם מי מיחייבי קרי כאן (ג) ונשיא
בעמך לא תאר (ד) בעושה מעשה עמך כדאמר
ר' פנחס משמיה (ד) דרבא בשעשה
תשובה הכא נמי בשעשה תשובה אי עשה
תשובה מאי בעי גביה ישרא הספיק
להחזיר עד שמת (ה) מיתבי הגולנין ומלוי
רבית אע"פ שגבול מחזירין גולנין מאי אע"פ
שגבול איכא אי גול גול אי לא גול גולנין
קרית להו אלא אימא גולנין (ו) מאי ניהו
מלוי רבית אע"פ שגבול מחזירין תנאי היא
דתנאי רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב
פוטרין את המלוה ואת הערב מפני שיש בהן
קום עשה מאי קום עשה לאו משום
דאמרינן להו קומו אהדורו מכלל דתנא
קמא סבר לאו בני אהדורי נינהו לא מאי
קום עשה לקרוע שטרא מאי קסבר אי
קסבר (ז) שטר העומד לגבות כגבוי דמי
(ח) והא עבדו לאיסורייהו ואי לאו כגבוי דמי הא
לא עבדו ולא כלום לעולם קסבר שטר
העומד לגבות לאו כגבוי דמי והא קא
משמע לן דשומא מילתא היא הכי נמי
מסתברא דתנן (י) ואלו עוברים בלא תעשה
המלוה והלוא הערב והעדים בשלמא כולוהו
עבדו מעשה אלא עדים מאי עבדו אלא לאו
שמע מינה דשומא מילתא היא ש"מ אמר רב
ספרא כל שאילו בדיניהם מוציאים מלוה
למלוה בדיניהו מחזירין ממלוה ללוה כל
שאילו בדיניהם אין מוציין מלוה למלוה
בדיניהו אין מחזירין ממלוה ללוה א"ל
אביי לרב יוסף וכלל הוא והרי סאה
בסאה ובדיניהם מוציין מלוה למלוה
ובדיניהו אין מחזירין ממלוה ללוה אמר
ליה אינהו בתורת פקדון אתא לידיה
א"ל רבינא לרב אשי והרי משכנתא בלא
בכיתא דבדיניהם מוציין מלוה למלוה
ובדיניהו

לא וי"ל (ז) (ד) (ה) הלכה דפטור ועוד דריש תמורה (דף ד:) פ' דלכ"ע פטור:
אינהו בתורת פקדון אלא איהו. דלמך (למן דף סג:) מי קדמו
חטין באכלא כמו כן הייתי שומרם בדין ומוכרם ביוקר:
למן
בדיניהו

אי עשה תשובה מאי בעי גביה. למ"ד רביית קלוה יולאה
בדינין פריך שפיר דהיה לו להחזיר ואפילו למאן דלמך
אינה יולאה מ"מ הוה לו להחזיר משום לעז וזושת וכיון דלא
חשש גס בניו אין להם לחוש לכבודו: גולנין מאי אע"פ שגבול
איכא. וא"ת דלא על פי שגבול משום
מלוה בדיניהם נקטי' וי"ל דא"כ גולנין
למאי תננהו פשיטא דמחזיר להכי
אינטריך ליה לשנוי הגולנין מאי ניהו
מלוי בדיניהם:

תנאי היא. וא"ת דהגול

(ב"ק דף נד:) משני
דמחזירין ללאס ידי שמים ואמאי לא
משני נמי הכא הכי והתם נמי אמאי
לא משני תנאי הכי כדמשני הכא וי"ל
דהכא קאמר אליבא דר' יוחנן ולדידיה
דלמך אינה יולאה בדינין אף ללאס
ידי שמים אינו צריך להחזיר ולכן לא
מני לשנוי הכא אלא תנאי היא
וסוגיא דהתם אחי כההוא תנא דאית
ליה יולאה בדינין דפריך אההיא
בדייתא דסברה דמן המורה מחזירין
אלא משום מעשה שהיה תקנו דאין
מחזירין ופריך מהך בדייתא דהוא
לאחר התקנה ותנאי דהכא נתקנו
אס יולאה בדינין מן המורה ודלא
[א] כפי ריב"ז דפירש לעיל למורה נתן
שיש לו להחזיר מירלאת שמים ולא
להשכון על פי בית דין:

לא מאי קום עשה לקרועי שטרא.

פרש"י וכולוהו סבירא להו כוותיה
דר' יוחנן דאי גבו אין מחזירין דמי
ליכא קוס עשה לאהדורי רביית
ופלוגמיהו בלא גבו וקשה דמעיקרא
פריך אדר' יוחנן ומשני תנאי היא
ופלוגמיהו בדינין יוחנן ודמי דכולוהו
סבירא להו כוותיה כל שכן דלמך
ליה שפיר טפי וי"ל דמעיקרא ודאי
סבר דפליגי בלאו דואל תקח מאתו
נשך ופליגי בדינין יוחנן ורבי אלעזר
ומסיק דכולוהו אית להו דר' אלעזר
ולא לקי אלאו דאל תקח משום
דניתק לעשה הוא דהשנה אצל
פליגי בלאו דלא תשימון והיכא דלא
גבה עדיין הרביית דת"ק סבר מיד
כשנכתב השטר נגמרה השומא והו
כאילו גבה כבר ואין עוד תקנה
למקן הלאו דלא תשימון ור' נחמיה
ורבי אלעזר (ב"מ) סברי לאו דשומא
מתלא מלי וקאי שאס יקרע השטר
קודם שיגבה פטור והמקשה לא הדין
יפה טעמו ופריך אי כגבוי דמי כו'
ואי לאו כגבוי דמי אמאי חייב לרבנן
ומשני לאו כגבוי דמי וטעמיהו
דרבנן דסברי משעת כתיבה נגמרה
השומא וא"ת והיכי ס"ד מעיקרא
דפליגי באל תקח הא אמרינן לקמן
(דף עה:) דערב אינו עובר אלא משום
לא תשימון בלכד וי"ל דהיינו כשהערב
לא קבל רביית מן הלוא אצל הכא
שהערב קבל רביית מן הלוא ונתנו
למלוה לכך חייב גס משום אל תקח
למ"ק ואס תאמר ואמאי לא דמי
דכולוהו סבירא להו כר' אלעזר ופליגי
אי חייב על לאו היתק לעשה אי

לא וי"ל (ז) (ד) (ה) הלכה דפטור ועוד דריש תמורה (דף ד:) פ' דלכ"ע פטור:
אינהו בתורת פקדון אלא איהו. דלמך (למן דף סג:) מי קדמו
חטין באכלא כמו כן הייתי שומרם בדין ומוכרם ביוקר:
למן

(א) [ע"י תוס' פ"ו ו' ד"ה
והשתא] (ב) [ב"ק נד: ק"ב.
[תוס' ספ"ה] (ג) [שבת ל'
והי' (ד) [ב"ק נד: (ה) ג"ו
שם מהדרין פה. יבמות
כ: [לעיל מ: ב"ק ד' ד.
מסכת ח: (ו) ג"ו שם חגיגה
כו, (ז) [ב"ק נד: ד' ד' ד' ד'
פסא ובחגיגה א"תא דר' דר'
ובסנהדרין וב"ק א"תא
כדאמר רב פנחס בשעשה].
(ח) [ב"ק נד: (ט) [ב"ק נד:
ל: [והי' (י) [למן עה: (יא)
(יב) [לפניו א"תא רבא].
(יג) פ"י וע"י רביית כהא לדי.
רש"י (ט) [ב"ק נד: ד' ד' ד' ד']

הגהות הב"ח

(א) גמ' כי היכי דניח
בהדך ור' יוחנן: (ב) שם
אין חייבין להחזיר אינהו
הוא דאין חייבין
להחזיר הא אבוהון חייב
להחזיר: (ג) שם ומאי
ניהו: (ד) שם כגבוי דמי
הא כלל ואת ר' נחמך:

גולין הש"ס

גמ' א"ל רבינא לרב
אשי. עין לקמן ס' ע"א
תוס' ד"ה פירי ודף סד
ע"כ תוס' ד"ה ולא ודף
קיד ע"כ גשמי ד"ה מאי
קאמר:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה תנאי. כפי
ריב"ן כו'. נ"ב וכו' נ"י
אצל הרשב"א כתב כחוס'
(ועמ"ש רבינו צו"ר ס' ס'
קס"א ס"ק י')